

Hvad Han herreds klitplanter er benyttet til.

Af friskolelærer JENS ROLIGHED, Klim.

I DEN KLARE SOMMERTID drages vi mod havet for at få del i den friskhed, vandet og stranden kan yde. Langs vestkysten har vi klitterne, der også har sin rigdom at give.

Vesterhavets bund er som en stor ørken med udtømmeligt forråd af sand. Af bølgerne skylles det i land, og ved ebбетid tørres det, og blæsten fører det ind i landet og danner de hvide, til tider levende klitter.

Lave planter breder et grønt, brunligt tæppe over lavningerne mellem de høje, takkede bakkekamme. Disse fattige planter er ikke blot til pynt på den grålige jord, men de er på forskellig måde taget i brug af egnens nøjsomme befolkning.

Hjælmen, der har tætte tenformede aks, lange, smalle blade og lange, krybende jordstængler, er kaldt klittag; for den kunne være tag over både sand og huse. Marehalmen eller havhalmen er højere og mer robust. Den har aks med siddende småaks; i hvert småaks er der tre blomster, medens der hos hjælmen kun er een, også marehalmen kaldes klittag. I Han herred blev sagt: "Folk vil så gerne læ dje høvder go i klit å æd taged". Mellem disse og flere af den hvide klits græsser gror den lille hvide strandarve og den særegne blålige skærmpilte, der kaldes mandstro. Begge de smukke planter sender flere lysskud op fra de lange organer i jorden.

Længere inde i landet tager grårisene fat. Hver plante danner en kredsrund plet, og dens krybende grene slår rødder. De grågrønne blade er svagt hårede på undersiden. Humlebien besøger bestøvningen, derfor er det godt for den landmand, der vil fremelske rødkløver, at have gråris og lyng til nabo; for der er et vist sammenspil mellem lyngens og klittens humlebier og de gode markers rødkløverblomster og deres befrugtninger. På Anholt kalder man gråris for palmer. I Han herred brugtes dens lange rødder til bånd og kaldtes så "bakketov"; det var meget stærkt og blev brugt, når der lavedes tørvekurve, skæppemål eller "mållkar" (et kar til bærplukning i klitten eller til at hente gryn i ned fra loftet).

En "kokker", der var en endnu mindre beholder, blev bundet af afbarket bakketov.

Klokkelyng, den lille fine plante med de blide blomster, gror i store mængder ved Bolbjerg og ved Klim Bjerg. Også den har måttet gøre nytte, idet den er brugt til at binde fine og lette koste af. I Han herred kaldte man klokkelyng for karbørstelyng; for man brugte den til karbørster, der blev omvundet med bakketov.

Enebærriis, hvoraf der er mange ved Klim Bjerg og ved Svinkløv, blev anvendt til riskurve. Og risenes bær blev der hældt brændevin på, så havde man et godt middel mod gigt og mod smerter ved blæresten. Lyngen, der i eftersommeren bærer så mange blomster frem, måtte også anvendes til brændsel og til tag på udhusene. På sine steder brugtes lyngen også som kreaturfoder, og den korte lyng (fårelyng) med den hvide rensdyrlav har tit udgjort en stor part af fårenes vinterføde.

De kremegule klitroser med den fine duft blev tit plukket til pynt, skønt de ikke kunne leve ret længe ved kunstig ernæring.

De almindelige koste eller limer blev særlig bundet af revlingris. Hyrderne lavede dem, mens de vogtede får og kreaturer i klitten. Men også ældre mænd bandt limer og falbød dem ved f.eks. at sige: "Een koster 3 skilling, og I får 5 for en mark. Hwans siger I så?" Der gaves altså ingen fordel ved at købe flere ad gangen!

Nogle andre solide limer blev bundet af vidje, der gror både ved Valbjerg, ved Klim Bjerg og ved Svinkløv. Vidjelimerne blev særlig brugt i stalden. Men hvor man endnu havde lergulv, kunne den stive vidjekost også bruges. Det er vidje, Blicher synger om i "Mads Doss", hvori det hedder: "Imell så band han åu vien en liim te hans muer, å så sång han imell".

Også frytle (stor frytle), der er blevet kaldt "hårkamper", er i visse klit- og hedeegne taget i brug. Hyrden plukkede planten og skræbte den, så en stærk, sejt bast blev tilbage, så blev flere med en lille håndten tvundet sammen; det blev så solgt som "bindegarn" i købstaden.

På de lave og meget fugtige steder gror der pors, mosepors med den krydrede duft, der blev anvendt, når det stærke porseøl blev brygget. Man træffer også den hvide kæruld, der er blevet meget brugt som fyld i puder og dyner. Endvidere er der vandnavlen med de smukke runde blade og stilken lige i midten. I Han herred kaldes da "kinkblade", et navn, der kan tyde på, at de er benyttet som middel mod kighoste.

Rølliker plukkedes til te: røllikete, og nyserølliker brugtes som kamillete mod forkølelse.

Klittens bærtid er herlig både for dyr og mennesker. Revlingerisene kan have 50 sortebær på en lille gren, der ikke fylder mere end en håndflade. De sorte frugter hviler så kønt oven på det hvide sand. I Han herred plukkes mosebøller sammen med blåbær; man kalder begge dele blåbær; men vendelboerne kalder almindelige blåbær for "linninger".

Tranebær, hvoraf der gror en mængde både røde og brogede i de lave klitstrænkninger, bliver brugt både til grød og syltetøj. Også havtornen (sandtidslen) med de lange, farlige spyd bærer bær, der af nogle bliver brugt i husholdningen.

I klitten træffes ikke blot de mange planter, der både er til pynt og nytte; der er også et rigt dyreliv, sjældne fugle som urhøns, tejster og mursejlere kommer som gæster, og endnu finder hjejlen en flad strækning til rugeplads.

Det er altså godt at tænke på - for digteren fra Jammerbugten, Thomas Olesen Løkken, har måske ret, når han siger: "Nu er det de hvide strande og den grå klit, der kalder ud, og som fylder folkesindet".

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1955, side 322-325)